

Marx og Grundtvig — báðir hava latið til politiska grundvøllin

sjónarmið

Ídag

Morten Lange, professari
universitetið í Keypmanna-
havn

«Proletarer i alle lande forener jer» — «Gå ud og gør alle verdens folk til mine disciple». Den slags brede hvervekam-pagner kræver tilsvarende bredde i op-lægget. Det er nærmest ud til, at Karl Marx' apostle har kunnet mobilisere den stærkeste spredning af budskabet. Der er næppe noget land i verden, der ikke har et eller flere marxistiske partier. Portrættet af profeten er den samme — uden national dragt — men teksten er uanægtelig varierende. Så meget, at der er bredt grundlag for religionsfejder blandt marxister — nationalt og internationalt.

I præsteskolens i Zagerosk nær Moskva var samlingssalen smykket med en billedfrise. Hele patriark-rækken af rus-siske kirkefædre, afsluttet med de socialistiske patriarker: Marx, Engels, Lenin, Stalin. En meget præcis placering i det russiske system. I Kina hang Moa og Marx side om side, også her var og er Marx en anerkendt kirkefader for samfundets tro. Det er ikke i alle lande, det er skik at hænge de politiske kirkefædre på væggen. Men i Danmark kunne man ro-ligt hænge Karl Marx og Grundtvig op side om side. Hver for sig har de leveret en god del af landets politiske platform.

Den internationale udbredelse beviser naturligvis ikke, at Karl Marx' ideer har vundet tilsvarende fremgang — snarere, at de har kunnet gives en særdeles bred fortolkning, så de kan bruges til alt, fra samfundskonstruktion til politisk lab-skovs.

Alligevel. Det ville ikke have været muligt for marxismen at udbredes så vidt, hvis ikke Karl Marx faktisk havde fremlagt både et budskab til arbejder-klassen — det udvalgte folk — og en meningsfuld samfundsanalyse. Han var en blandt mange profeter ved industri-kulturens gennembrud, men hans øko-nomiske model og hans vurdering af øko-nomiens indvirkning på samfundssys-temerne var i virkeligheden omvæltende ved at indføre naturvidenskabens begreber i samfundsvidenskaberne. Jeg iler med at anerkende Engels som medprofet. Tilsammen gav de to en langt præcisere og langt mere slagkraftig analyse, end de andre samtidige socialister kunne klare.

Men har marxismen da stadig hold-bare perspektiver, eller er det bare en eftertid, der har kunnet udlægge tekster-ne efter behag og behov. Det kan næppe besvares med samme entydige sikker-hed. Alligevel, når man genlæser Marx, synes man ikke at teksten ligner cvigt gyldige analyser. — Det er heller ikke svært at afkræfte mange af profeterierne. Men måske er det mindst lige så typisk, atw mange af Marx' banebrydende ideer

er gjort til selvfølgheder. Vel er ikke alle nutidens historikere marxister. Men den materialistiske historieopfattelse er dog klart i dominerende stilling.

Der er stadig noget helt centralt i Marx' opfattelse af produktionsmidler-nes udvikling og af ejendomsforholdet. Netop denne udvikling og dette ejen-domsforhold er i centrum for den polit-iske kamp. Ganske vist er der blandt marxister en voldsom debat om statseje versus virksomhedssejle — samtidig med at nye kollektiver i vid udstrækning melder sig som ejere — pensionskasser-nes hegemoni —. Samtidig med at selve dispositionsretten under produktions-midlerne er under væsentlig omskiftelse.

Der er nok større problemer med at indpasse hele den voksende service-sek-tor i nutidens samfund i den marxistiske prisdannelses- og løn-teori, der er så snævert knyttet til den egentlige vare-produktion. Naturligvis kan alt muligt regnes som varer — også undervisning i latinsk grammatik — Marx' definition af arbejdskraften som en vare i sig selv, gør alt dette enkelt nok. Man alligevel har netop servicesektoren — hvor arbejds-kraften er produktionsmidlet langt hen ad vejen — en lang række struktur-træk, der gør klasseproblematikken ret flyd-ende.

Det bliver endnu mere besværligt, når vi går videre i systemet og ser på Marx' særdeles enkle klasseteori. Der vil blive to og kun to klasser — proletariat og bourgeois — der vil være i stadig kamp, til førstnævnte får overtaget ved en revolution. Naturligvis har Marx' modi-ficerede bemærkninger her og der — men ovenstående indeholder hovedlinien.

Man kan jo altid sortere en befolkning i to grupper. Det er der også nogle meget ihærdige marxister, der prøver på. Alligevel er det nok sådan, at produkti-onsmidlernes udvikling har ført til et bredere spektrum i opdelingen af befolk-ningen. Karl Marx' beskrivelse af prole-tariatet svarer ikke til de 85% af den danske befolkning, som med et neutral-istisk udtryk kaldes lønmodtager. Der skal langt mere raffinerede opdelinger til for at komme frem til grupper, der har grundlæggende modsætningsforhold. Samtidig er det ikke svært at beskrive ineresseforhold som deles af bogstavelig talt alle grupper — de er som bekendt alle henhørende under forbrugerrådet.

Det kan jo også af og til være lidt svært at se klassekampteorien for sig, når lønmodtagerflertallet fører «klasse-kamp» mod de af samme flertal valgte regeringer.

Marx' tillid til de kommunistiske parti-ers ledende rolle er nok en af hans pro-

Seinri í ár eru tvey hundrad ár síðan kendi danski presturin, uppreistrarin, andsvejarin, politikkarin og háskúlaslóðarin N.F.S. Grundtvig varð foddur. Fyrr í ár vóru 100 ár liðin síðan eitt annað viðgivið andsmenniskja, Karl Marx, doyði. Báðir hava havt stóran týdning fyri mannaættina. Í samband við 200 árið fyri foding Grundtvigs og deyða Marxs er nógv skrivað í dansku dagbløðum og tíðarritum. Sosialurin prentar her eina kronikk, sum Morten Lange, fyrrverandi fólkatingslimur hjá SF, skrivaði í AKTUELT fyri deyðadagin hjá Marx fyrr í ár

fetiske fejlsyn — og samtidig et centralt princip for en verdensbevægelse. Monopol til troens rette forsvare. I praksis gælder dette monopol lige så lidt som et tilsvarende i kristendommen og muhamedanismen. Men det kommunistiske manifest er bestemt ikke nutids-læsning på dette punkt. Selv om der foresten tales pænt om andre pæne partier af mere eller mindre borgerligt-radikalt tilsnit. — Tænk sig, manifestet taler næsten pænt om, hvad der ville svere til samarbejdet med nutidens radikale venstre. Men altså DKP som et ledende parti for den danske arbejderklasse. Det er næsten rørende sagt om en partifor-stening, der blot har patent på et klassisk navn.

Men hele denne opbygning hos Marx hænger naturligvis sammen med, at han i sin tid ikke havde store muligheder for at studere egentlig politiske masseparti-ers livsform. Så ville han have vidst, at et navn ikke er garanti for en nutids-kvalitet.

Det står tilsvarende ikke godt til med Internationalen. Den blev til flere, og fik vel i virkeligheden sit fældende nederlag ved udbruddet af første verdenskrig. Den frelste ikke freden. Det gør den heller ikke i dag.

Der er nogle fjerne visioner om statens bortdoen som led i den marxistiske utopi. De er udsat på ubestemt tid under social-ismen, og de passer nok heller ikke til et moderne industrisamfund. Begrebet hører hjemme som et romantisk mod-stykke til proletariatets diktatur — ellers som det vel har udviklet sig under stats-socialismen: partieltens diktatur over proletariatet.

Det er nemt nok at plukke gamle tekster i stykker. Faktisk er det langt mere interessant at se på helheden. I al den megen diskussion om de marxistiske samfundsideer har produktivkræfterne udviklet sig enormt. Har samfundet så rent faktisk ændret sig om Karl Marx holdt på at det skulle. Og hvordan går det med vejen mod endemålet — det kommunistiske samfund, hvor man yder efter evne og nyder efter behov.

Uddannelsessystemet er bredt så langt ud, at flere og flere får lejlighed til at yde efter evni — p.t. blokerer arbejdsløshed-en. Men måske er det på mærkelig vis overset, at den moderne velfærdsstat i

virkeligheden har realiseret væsentlige dele af det kommunistiske perspektiv. Stadig flere «varer» leveres af samfundet efter behov — sygehjælp, uddannelse o.s.v. Og de «ikke-produktive» grupper har herudover garanteret midler til dækning af øvrige behov. Tilsvarende er sikret andre i bistandsloven. Til gengæld er det påfaldende, at for fordelingen af den sædvanlige produktionsvarer har man i intet socialistisk system fundet en afløser af den kapitalistiske markeds-mekanisme. Selv velmente forsøg på at justere denne mekanisme efter samfundshensyn støder på problemer. Der er heller ingen virkelig løsning af socialistisk art på kalkulen af den profit, der skal sikre produktionsapparatets udvikling. Man ender hurtigt med kapitalismens sædvanlige kalkulationsnormer. Marx beskrev disse normer udmærket. Langt bedre end deres mulige afløsningssyste-mer.

Heldigvis står det også slet til med proletariatets fremadskridende forarmelse i industrilandene. Der skal indre-missionske marxister af høj rang til at finde frem til denne tendens. Ikke fordi Marx' teori var forkert. Tværtimod fordi moderne industrisamfund hr realiseret væsentlige dele af den socialistiske om-formning. Mere reformistisk end pro-feteret. Men ikke mindre påfaldende. Af alle hovedpunkter i marxismen er den revolutionære omformning af samfundet nok den, der i højeste grad er holdt frem til skræk og advarsel. Sandheden er, at de voldelige revolutioner ikke er velegnede til omdannelse af komplicerede industrisamfund. De trives, hvor marxismens egne forudsætninger for revolution endnu ikke er realiserede.

Man kunne unde Karl Marx en genop-standelse for at bese sagernes tilstand. Han ville da nok undre sig over at se superprojektsk strækmarch under sit billede på Den røde Plads. Faktisk tror jeg ikke, det kan være hans stil. Samtidig kunne han så lægge vejen hen omkring Skandinavien, hvor han også har mange disciple. Jeg er sikker på, atw han ville finde, at vi her på egen giver bevis for, at de marxistiske hovedideer kan bruges til samfundsopbygning, selv om vi har valgt andre metoder end de foreskrevne. Men det synes rettroende marxister vist ikke.